

Posudek disertační práce Terezy Hadravové
Estetický soud z perspektivy filosofie, psychologie a neurovědy.

Práce se věnuje novějším pohybům v estetice, zejména rozvojem empirických studií zkoumajících především to, co fakticky v lidech vyvolává potřebu "estetických" hodnocení. Hlavní autorčina snaha, rezonující celou prací, je vyhnout se na jedné straně závěru, že takové empirické výzkumy přebírají celou tradiční agendu estetiky (a mění tak estetiku v jakési odvětví empirické psychologie), a na druhé straně i názoru, že tyto empirické výzkumy vlastně nejsou pro estetiku vůbec relevantní, neboť se zabývají něčím, co předmětem estetiky nikdy nebylo. Autorka probírá výsledky celé řady nedávných a současných vědců a filosofů, kteří se snaží do estetiky zabudovat takový empirický rozměr, a zabývá se i argumenty jejich odpůrců.

Hned z počátku musím konstatovat, že výraznou pozitivní kvalitou práce je to, že je velmi pěkně napsána. Je nejenom mimořádně jasná a srozumitelná, ale je i napsaná velmi čtenářsky vstřícným a, řekl bych, 'poutavým' způsobem. Já osobně, ač nemám k tématu té práce tak docela blízko, jsem ji přečetl se skutečným zájmem a myslím, že jsem se z ní leccos dozvěděl. Z tohoto hlediska se mi zdá, že by autorka mohla uvažovat o nějaké knize, ve které by nový vývoj v estetice přiblížila širší filosofické a vědecké veřejnosti.

V celé práci je prakticky jenom jedna pasáž, s níž jsem trochu zápasil. Jde o pasáž na str. 57-59, kde autorka pojednává o hodnotách a normách, a o "záměně" jedněch za druhé. Já osobně mám ve zvyku vidět hodnoty a normy jako dvě stránky téže mince (hodnotu vidím jenom jako jisté zpředmětnění toho, co je normativně dáno), takže mám potíže tomu, co tam autorka píše, porozumět. Píše, že ztotožnění hodnot s normami vede k závěru "že úkolem estetiky, která mluví o hodnotách, bylo a je předepisovat to, co by se lidem mělo líbit." Otázkou podle mne je, zda má estetika produkovat výroky, které jsou normativní (a zdá se mi, že pokud ano, pak říci, že je něco třeba *krásné*, skutečně v jistém smyslu *něco* předepisuje – možná ne, co se komu má líbit, ale třeba to, kdo je kdy za svůj vkus legitimně kritizovatelný?), nebo jenom výroky, které jsou deskriptivní (výroky o tom, že v určitém historicko-společenském kontextu platí takové a takové normy a v jiném třeba jiné). V každém případě nevidím, jak by tady byl relevantní vztah normy a hodnoty. A autorčinu závěru zde prostě nerozumím: "Tato záměna hodnot za normy je, domnívám se, v pozadí skutečnosti, že analytická estetika ani ve svých pozdějších fázích nebyla – až na výjimky – ochotná vrátit se ke kráse či obecnějším estetickým predikátům, třebaže ji k tomu již nezavazoval požadavek, který na pravé soudy (oproti 'pseudosoudům') kladl logický pozitivismus."

Pak je tady ještě jedna naprostá drobnost. Na str. 70: autorka píše: "Zdá se tedy, že i 'soud o příjemném' je v jistém smyslu normativní: vyjadřuji se v něm o objektu jako o příčině svého prožitku (a mohu se zmýlit, pokud má slast byla zapříčiněna něčím jiným)." Nevím, jestli tomuhle rozumím. Budu-li za znak normativity soudu považovat to, že se v něm mohu mýlit (či že může být pravdivý nebo nepravdivý), pak budou normativní prakticky všechny soudy.

A mně se zdá, že "soud o příjemném", na rozdíl od "reflektivního soudu", je normativní právě jenom v tomto triviálním smyslu.

Jinak se mi zdá pozoruhodné, jak se autorčina diskuse neustále vrací ke Kantovi a k jeho klasickým rozlišením. Podle něj tu máme jednak soudy, které jsou čistě subjektivní ("tohle se mi líbí" – *smyslové* soudy), potom soudy, které vycházejí z téhož základu, ale které si kladou nějaký objektivizující nárok ("tohle je krásné" – soudy, jimž autorka říká *reflexivní*, já bych spíše říkal *reflektivní*) a potom běžné soudy o tom, že něco má nějakou vlastnost ("tohle je červené"). (Ty druhé se od těch třetích liší zejména v tom, že v jejich případě nemám dopředu připravený pojem, jehož aplikovatelnost na daný předmět bych zkoumal, ale příslušný pojem je jakoby 'generován' předmětem samotným.) Autorka pak poukazuje na to, do jaké míry současní "neuroestetikové" estetiku často redukuje na nauku o soudech toho prvního druhu.

Musím říci, že na konci práce jsem byl malinko zklamán tím, že jsem se nedozvěděl víc o tom, o čem podle autorky estetika je a jakými druhy soudů, kromě kantovských smyslových soudů (to jest soudů o tom, co v lidech fakticky vyvolává estetická – nebo pseudoestetická – hodnocení, by se měla zabývat. Ano, je tady stále ta Kantova teorie, která na tuto otázku dává docela jasnou odpověď (v závěru práce autorka píše, že "soud poznávací a soud smyslový, spektrum možných přístupů k hodnocení uměleckých děl či jiných 'podnětů' nevyčerpávají" a obrací se ke Kantovi), není mi ale úplně jasné, do jaké míry chce autorka říci, že jsme vlastně od Kanta v otázce vymezení předmětu estetiky vůbec nepokročili. Mně se zdá, že právě v kontextu současné "neuroestetické ofenzivy" by bylo třeba tuto otázku znovu promyslet v tomto novém kontextu.

Jinak se ale s autorkou ztotožňuji jak v tom, že nedávné "neuroestetické" a jim podobné výzkumy jsou pro estetiku hluboce relevantní a mohou ji posunout na nějakou novou úroveň, tak i v tom, že redukovat estetiku na takovou "neuroestetiku", by přes to bylo značně problematické. Práci v každém případě považuji za zdařilou a nepochybuji o tom, že splňuje nároky kladené na disertační práci a jednoznačně ji doporučuji k obhajobě.

V Hradci Králové, dne 29. 7. 2014

Jaroslav Peregrin